

EMİR'İN ÖLÜMÜ SONRASI KUVEYT'TE YENİ DÖNEMİN İŞARETLERİ

Riad Domazeti

İNSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad. "Emir'in Ölümü Sonrası Kuveyt'te Yeni Dönemin İşaretleri". İNSAMER, 23.10.2020.

 Analiz

29 Eylül 2020'de Kuveyt devlet televizyonundan yapılan açıklamada, 91 yaşındaki Kuveyt Emiri Sabah el-Ahmed el-Cabir es-Sabah'ın ABD'de tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybettiği bildirildi. 2006 yılında Kuveyt Millî Meclisi'nin onayıyla tahta geçen es-Sabah, Kuveyt Dışişleri Bakanlığı'ndaki 40 yıllık deneyimin ardından 14 yıl boyunca Kuveyt'i yönetti. Çok sayıda krizin yaşandığı bölgede arabuluculuk ve insani diplomasiyi ön plana çıkartarak saygın ve akil bir profil çizen emir, tüm Arap ülkeleri liderlerinin en yaşlısı idi. Arap gelenekleri gereği arabuluculuk konusunda başvurulan bir isim olan Emir Sabah, siyasi kariyeri boyunca birçok krizi barışçıl yöntemlerle çözmeye çalışmış ve Kuveyt'e prestijli bir konum kazandırmıştır.

Kuveyt halkının sevdiği Emir Sabah, modernleşme yanlısı bir lider olarak Arap milliyetçiliği fikrini benimsediği için dış politikada da pan-Arap yaklaşımlarla kendini göstermiştir. Bu anlayışın bir devamı olarak

emirin gerek Arap kültürünün gerekse Arap ülkeleri arasındaki siyasi iş birliğinin gelişmesi konusunda kendi imkânlarını dengeli bir şekilde sonuna kadar kullandığı söylenebilir. Emir Sabah'ın benimsediği tarafsızlık ve arabuluculuk doktrini Kuveyt'i hem söylem düzeyinde hem de eylemsel planda diğer Körfez ülkelerinden ayırmaktadır.

Şeyh Sabah'ın vefatının Arap Baharı'nın sarsıcı etkilerinin devam ettiği bir sürece denk gelmesi ayrıca önemlidir. Mevcut konjonktürde Körfez yarımadası; küçük monarşiler arasındaki üstünlük mücadelesi, ekonomik dönüşüm ve kuşak değişimi gibi üç temel mesele ile başa çıkmaya çalışmaktadır. Bu ölüm haberinin Körfez'i kasıp kavuran dönüşümün ortasında ve bilhassa tüm dünyanın covid-19 salgınıyla mücadele ettiği bir anda gelmesi, hem bölge dengeleri açısından hem de Kuveyt modelinin sürdürülebilirliği açısından yeni tartışmaları alevlendirmiştir.

İNSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Yaşı ve siyasi kariyeri sebebiyle saygın bir kişiliği temsil eden Emir Sabah'ın karizmatik rolünün yokluğunda, Körfez içi ve bölgesel krizlerin çözümü için tarafları masaya kimin davet edeceği de bu günlerde zihinleri meşgul eden önemli bir sorudur. Bu noktada Emir Sabah'ın vefatıyla birlikte oluşan koşullar, Kuveyt'in komşuları arasındaki rolünü yeniden şekillendirmenin ve belki de daha geniş bir Körfez diplomasisini yeniden düzenlemenin yolunu açacaktır.¹

Şeyh Sabah'ın Siyasi Mirası

Şeyh Sabah Kuveyt'in iç dengelerini iyi bilen ve ülkenin özgün kimliğini ve siyasi kültürünü şekillendiren önemli bir isimdir. Hem diğer Körfez ülkelerinden hem de Arap kimliğinden ayrılarak Kuveyt'in özerkliğini pekiştirmeyi başaran Emir Sabah, kraliyet ailesi ile yerli kabileler ve farklı mezhep ve ırktan Kuveytlileri de ortak bir kimlik çatısı altında birleştirme konusunda önemli mesafe kaydetmiştir. Zengin petrol ve doğal gaz yatakları ile Basra Körfezi'ndeki stratejik mevki ve canlı ticaret sayesinde vatandaşlarına müreffeh bir hayat sunan Emir Sabah yönetimi, yakın tarihte yaşanan pek çok sıkıntılı süreçte, sorunları ustaca avantaja çevirmeye odaklanmıştır.

Kuveyt'te es-Sabah ailesinin diğer Körfez monarşilerinin aksine, mecliste muhalefet tarafından eleştirilebiliyor olması önemli ayırım noktalarından biridir. Özellikle seçkin tüccar ailelerin kamusal yaşamdaki payı, Kuveyt tarihinin bir parçası olagelmıştır. Yerli nüfusun çok az olması, ülkede potansiyel geniş bir muhalif hareketin oluşumunu ve sürdürülmesini olumsuz etkilemiş olsa da Körfez ülkeleri arasında Kuveyt'i siyasi özgürlüklerin görece daha iyi yaşandığı bir ülke konuma yükseltmiştir.

Kuveyt, dış politikada özellikle 2013 yılından sonra şekillenmeye başlayan Mısır-Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ittifakı dışında kalmıştır. Bu politika, 2017 yılında Katar'a karşı başlatılan abluka sürecinde de korunmuştur. Kuveyt Emiri, Körfez'de oluşan bu krizin çözümü için arabuluculuk inisiyatifi üstlenerek Suudi

Arabistan'ı ablukanın kaldırılması konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Ayrıca bölgedeki en büyük krizlerden biri durumundaki Yemen iç savaşında da arabulucu rolü üstlenerek tarafları bir masa etrafında toplamak için Nisan 2016'da Husilerin siyasi temsilcisi olan Yemen Ulusal Delegasyonu ile Yemen Cumhurbaşkanı Abdurrabu Mansur Hadi başkanlığındaki sürgün hükümetini Kuveyt'te bir araya getirmiştir. Üç buçuk ay süren görüşmeler yapısal sebeplerden ötürü başarısız olsa da Kuveyt'in bu krizle ilgili olarak Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'den farklılaşan arabulucu tutumu dikkat çekmiştir. Kuveyt, 2018 yılıyla birlikte İsrail ile yakınlaşan Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'in izlediği politikanın da dışında kalmış ve İsrail'le yakın ilişkiler kurma konusunda temkinli davranmıştır. Kuveyt ayrıca, Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanınmasının ardından İstanbul'da gerçekleşen İslam İşbirliği Zirvesi'nde de aktif rol oynamıştır.² Bazı Körfez ve Arap ülkelerinin İsrail'le normalleşme sürecini reddeden Emir Sabah, aynı şekilde ABD'nin Filistin'e uyguladığı sert politikalara taraf olmamak için de azami gayret göstermiştir.

Pürüzsüz Siyasi Geçiş

Emir Sabah tedavi amacıyla ABD'ye giderken görevlerini geçici olarak üvey kardeşi Veliiaht Prens Nevvaf el-Ahmed el-Cabir es-Sabah'a devretmişti. Emirin vefatından sonra da kabinenin yeni emir olarak Nevvaf'ı seçmesiyle 30 Eylül'den itibaren ülkede yeni bir dönem başlamış oldu. Dokuz gün sonra da Emir Nevvaf, veliaht prens olarak kardeşi Mişal el-Ahmed el-Cabir es-Sabah'ı atadığını açıkladı ve Millî Meclis'te düzenlenen özel oturumda bu atama onaylandı.³

Kuveyt kraliyet ailesi içinde el-Cabir ve es-Salim kolları arasında tarihî bir çekişme yaşandığından, veliaht prensin kim olacağı çok önemli görülüyordu. 2006'da Şeyh Ahmed es-Sabah'ın tahta geçmesi ile el-Cabir kolu Kuveyt'in siyasi hâkimi olmuştu. Öte yandan Veliiaht Prens Nevvaf'ın yanı sıra müteveffa emirin oğlu, 2019 yılına kadar Savunma Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olan Şeyh Nasır Sabah es-Sabah da önemli adaylar arasında sayılıyordu.

Kuveyt kamuoyunda ekonomik mega projelerle ün salan Şeyh Nasır'ın ekonomik reform vaatleri, geleneksel ekonomiyi tehdit ettiğinden, mevcut siyasi ve ekonomik statükodan memnun olan kesimlerin tepkisini çekmekte gecikmedi. Ancak Şeyh Sabah'ın tercihini üvey kardeşten yana yapması ve ardından Mişal es-Sabah'ın veliiaht prensliğe getirilmesi, geleneksel siyasi teamüllerin devam ettirildiğini, ülkede yönetim krizi olmayacağını ve pürüzsüz bir geçiş gerçekleştiğini gösteriyor. Eski kralın ölümü sonrasında yazılan senaryolarda, Kuveyt kraliyet ailesinin genç üyeleri arasında gerginlikler ve iktidar rekabeti yaşanabileceği ve el-Cabir kolu içindeki potansiyel tehditlerin açığa çıkabileceği yönündeki söylentiler de boşa çıkmış oldu.

Emirin vefatından sonra Başbakan Sabah el-Halid es-Sabah başkanlığında olağanüstü toplanan Bakanlar Kurulu'ndan yapılan yazılı açıklamada, Veliiaht Prens Şeyh Nevvaf'ın meclisten onay alarak göreve başladığı bildirildi. Bir önceki emirin üvey kardeşi ve Emir Ahmed el-Cabir'in yedinci oğlu olan 83 yaşındaki Emir Nevvaf el-Ahmed el-Cabir es-Sabah, 14 yıl boyunca veliiaht prens olarak çalışmış ve Körfez'de âdet olduğu üzere daha önce ülkedeki pek çok güvenlik kurumunun başında görev yapmıştı. Başbakan Birinci Yardımcılığı yanı sıra iki defa İçişleri Bakanı, Savunma Bakanı ve Ulusal Muhafızlar Başkan Yardımcılığı görevlerini yürüten Emir Nevvaf, Irak işgalinden sonra kurulan ilk Kuveyt hükümetinde Sosyal İşler ve Çalışma Bakanı olarak bulunmuştu.⁴

Emir Nevvaf, siyasi tecrübe konusunda selefi ile kıyaslandığında uluslararası diplomaside ağabeyine göre daha az tanınan bir figür olsa da gösteriştan uzak, mütevazı ve statükoya bağlı, ağır başlı ve el-Cabir kolunun saygın bir figürü olarak ülkede bazı reformlara imza atabilecek bir

lider olarak görülüyor. Emir Sabah el-Ahmed'in vefatının ardından yönetime gelen isimlerin profiline bakıldığında, Kuveyt'te bir dönemin kapandığını söylemek mümkün değil. Ülke içi, bölgesel ve küresel dengeleri dikkatli bir şekilde takip eden yeni Kuveyt yönetiminin de selefının yolunu izleyeceği anlaşılıyor.

Körfez ülkeleri arasında meclisin işlevselliği konusunda önemli mesafe kaydeden Kuveyt'teki yönetim değişimi, ülkenin güçlü siyasi kurumlara sahip olduğunu da ortaya koydu. Bu durum Kuveyt'te, Suudi Arabistan'da Muhammed bin Selman'ın teamül dışı yükselişini sağlayan babası Kral Selman'dan farklı bir yol izlendiğini ve ülkedeki monarşinin yaşlı yöneticilerin elinde bulunduğunu gösteriyor.

Kuveyt'te emirin vefatının ardından siyasi geçişin pürüzsüz gerçekleşmesi, devlet kurumlarının ve siyasi statükonun oturduğunu kanıtıyor. Ülkenin yeni emiri seçilen Nevvaf el-Ahmed es-Sabah ve Veliiaht Prens Mişal es-Sabah gibi isimlerin Kuveyt'in geleneksel kültürüne hâkim kesimlerinden gelmeleri, yeni yönetimin de müteveffa emirin siyasi mirasını devam ettireceğine dair

kuvvetli emareler olarak görülüyor. Kuveyt'in özgün iç ve dış politikasının güçlü komşuları kışkırtmadan ve büyük olasılıkla değişmeden devam edeceği, mevcut siyasi çizgiden büyük bir sapma olmayacağı değerlendiriliyor.

Körfez'de genç nesil yöneticilerin dış politika maceraları ve Suudi Arabistan-BAE-Bahreyn ittifakı Kuveyt'in özerkliğini daraltmış olsa da Körfez monarşilerindeki maksimalist genç seçkinlerin politikalarına karşı dengeyi bulabilmek için son nefesine kadar çalışan Şeyh Sabah'tan sonra da Kuveyt'in komşular arasında dengeleyici rolünün devam edeceği tahmin ediliyor.

Kuveyt'te emirin vefatının ardından siyasi geçişin pürüzsüz gerçekleşmesi, devlet kurumlarının ve siyasi statükonun oturduğunu kanıtlıyor.

Şeyh Nevvaf yönetimindeki Kuveyt'in önümüzdeki süreçte başlıca şu dört sorunla yüzleşmesi gerekiyor: Körfez'de BAE-Suudi Arabistan ittifakının bölgesel dengeleri ve dış politika icraatlarını sarsan riskli hamleleri, Körfez seçkin sınıfında kuşak değişimi, ekonomik zorluklar ve hanedan içi genç prenslerin rekabetini frenleme.

Arap Baharı sonrası bölgede Yemen, Suriye, Libya, Lübnan ve Irak'ın da dâhil olduğu çökmüş devletlerin sayısının hızla artması, Körfez'deki dış politika dengelerini derinden sarstı. Bölgede İran'ın genişleyen konumu ve Katar ablukasında ortaya çıkan çatışma ortamında görüldüğü üzere, Körfez'deki birliğin ve güvenliğin çökmesi, Kuveyt'in ulusal güvenliğine ve geleceğine yönelik riskleri arttırdı. Körfez İşbirliği Konseyi'nin fonksiyonunu yitirmesi ve üye ülkeler arasında oluşan siyasi çatlaklara karşı Kuveyt'in stratejik yaklaşımı, tüm taraflarla iletişimi açık tutmak ve diplomasi ile arabuluculuk çabalarını arttırmak oldu; dolayısıyla BAE, Suudi Arabistan ve Bahreyn'in uzlaşmaz tavrı nedeniyle Kuveyt'in manevra alanı daraldığından önümüzdeki süreçte Şeyh

Nevvaf'ın Körfez'in genç yöneticilerince girilecek maceralara karşı dengeyi sağlamak ve bu ülkeleri frenlemek gibi hamleleri olabilir.

Bütün bunların yanı sıra aile içi güçlü prenslerin çekişmesi ve aceleci icraatları, Emir Nevvaf'ı zorlayacak bir diğer mesele olabilir. Bu yıl önce Umman Sultan'ı Kabus'un, ardından Şeyh Sabah'ın; yani Arap geleneklerinde çözüm adresi olarak rol oynayan yaşlı hanedanların vefatı, Körfez'de arabuluculuk noktasında bir boşluk yaratabilir. Bu kuşak değişimi de en azından Körfez için bilinmezliği arttırabilir.

Şeyh Nevvaf'ın mücadele etmesi gereken en önemli zorluklardan biri de şüphesiz ekonomik problemler olacaktır. Kuveyt bütçesinin ve ülkeye giren dövizin %90'ını oluşturan petrol gelirlerinin düşen fiyatlar sebebiyle azalması ve covid-19 pandemisinin olumsuz ekonomik sonuçları, Şeyh Nevvaf'ın ilk sınavı niteliğinde olacaktır. Yaklaşık 100.000 covid-19 vakasının tescil edildiği Kuveyt'te bu yıl ekonominin %8 civarında küçüleceği; salgının para birimi üzerindeki baskısının da Kuveytlilerin yaşam koşullarını etkileyeceği tahmin edilmektedir.

Aile içi güçlü prenslerin çekişmesi ve aceleci icraatları, Emir Nevvaf'ı zorlayacak bir mesele olabilir.

Sonnotlar

- ¹ Elana DeLozier, Kuwait's Precarious Mediation Role May Be Imperiled by the Emir's Passing, *The Washington Institute*, 5 Ekim 2020.
- ² Riad Domazeti, Kuveyt'in Denge Diplomasisi: Körfez Denklemine Arabuluculuk Arayışları, *İNSAMER, Analiz*, Nisan 2019.

- ³ Kuwait Assembly approves Sheikh Mishal as Crown Prince, *Gulf Business*, 8 Ekim 2020, <https://gulfbusiness.com/kuwait-assembly-approves-sheikh-mishal-as-crown-prince/> (Erişim, 15 Ekim 2020).
- ⁴ Biography of nominated Crown Prince, HH Sheikh Nawaf Al-Ahmad Al-Sabah, *KUNA*, 7 Şubat 2006.